

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.66.137>

УДК 027.54(477-25)НБУВ:021.3:378.091.33-027.22]-048.78

Олена Яковенко,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7688-6173>,

кандидатка історичних наук,

завідувачка відділу,

відділ теорії та історії бібліотечної справи,

Інститут бібліотекознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Голосіївський проспект, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: yakoog18@gmail.com

**БІБЛІОТЕКА – ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД:
АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
(НА ПРИКЛАДІ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ
У НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО)**

Мета статті. Обґрунтувати доцільність поглиблення взаємодії між бібліотеками і вищими навчальними закладами як партнерами у системі соціальних комунікацій з метою забезпечення інформаційної підтримки освітньої та наукової діяльності студентів у процесі проходження ними бібліотечно-документознавчої практики. **Методологічною основою** дослідження є: системний підхід, структурний аналіз, синтез, спостереження, експеримент, соціально-комунікаційний метод. **Наукова новизна** дослідження полягає в уточненні основних напрямів взаємодії між установами – соціальними партнерами за сучасних умов розвитку системи соціальних комунікацій, зростаючої конкуренції серед наукових, освітніх, інформаційних закладів; удосконаленні організації проведення практики студентів вищих навчальних закладів на базі бібліотечно-інформаційної установи. Набули подальшого розвитку: методичний підхід щодо закріплення теоретичних знань, отриманих під час навчання у вищому навчальному закладі; застосування нових форм і методів роботи зі студентами, реалізації проєктів, які впливають на формування у них професійних умінь і навичок, сприяють поглибленню інтересу до наукової роботи. **Висновки:** акцентовано увагу на доцільності розширення взаємодії між бібліотекою та вищим навчальним закладом задля забезпечення подальшого розвитку науки й освіти, реалізації спільних проєктів і програм; представлено багаторічний досвід проведення практики студентів вищого на-

вчального закладу в бібліотечній установі національного рівня з використанням нових форм і методів роботи, інформаційно-комунікаційних технологій, організацією розважально-інтелектуальних ігор, виконанням творчих завдань; висвітлено враження студентів від проведеної практики, міжособистісного спілкування з керівниками, користування документними й електронними ресурсами бібліотеки, що дозволяє установі знаходити шляхи оптимізації бібліотечного сервісу, відстежувати доцільність уже наявних і необхідність упровадження нових способів взаємодії між бібліотекою та вищим навчальним закладом.

Ключові слова: соціальна комунікація, міжособистісна комунікація, взаємодія, соціальне партнерство, освітня діяльність, практика студентів, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київський університет імені Бориса Грінченка.

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі відбуваються глобальні процеси, які мають значний вплив на всі напрями людської діяльності, зокрема освіту, науку, бібліотечну діяльність. Серед цих процесів: розвиток сучасного мислення; комп'ютеризація всіх сфер суспільного життя; зростання виробництва нової інформації; трансформація процесів надання й отримання знань; розвиток систем соціальних і наукових комунікацій.

За цих умов перед соціальними інституціями, до яких, зокрема, належать бібліотеки й заклади освіти, стоять певні виклики: втрата монополії на інформацію та знання; значна конкуренція серед наукових, освітніх, інформаційних закладів; надання вільного, відкритого доступу до освіти й інформації; розвиток системи дистанційного навчання; пошук нових підходів до співробітництва; налагодження взаємодії між установами, які надають освітні й інформаційні послуги.

На користь необхідності посилення такої взаємодії свідчать аргументи: соціально-комунікаційні структури отримують можливість удосконалювати діяльність на основі різних підходів; співробітництво сприяє вирішенню складних питань, насамперед на основі використання потенціалу компетентних співробітників цих установ; системні зв'язки сприяють збагаченню й удосконаленню їхньої діяльності, інтелектуалізації електронного комунікаційного простору [4].

На основі посилення взаємодії між бібліотеками і закладами освіти формується єдиний комунікаційний простір. Реалізація спільних програм і проектів сприяє підвищенню ефективності діяльності кожної з організацій, розвитку системи соціальних комунікацій в цілому.

Аналіз досліджень і публікацій. Упродовж останнього десятиріччя питання соціальних комунікацій, взаємодії між установами, які надають освітні й інформаційні послуги, розглядали такі вітчизняні й зарубіжні фахівці, як О. В. Башун, О. М. Василенко, Б. К. Кутуєва, В. В. Різун [1; 4; 5; 8]. Під час дослідження вивчено законодавчі, організаційно-методичні документи, які стосуються проведення практики студентів вищих навчальних закладів [7; 9; 10]. Моніторинг вітчизняних наукових публікацій засвідчив недостатню кількість досліджень, у яких висвітлено практичний досвід роботи зі студентами-практикантами в різних установах сфери культури. Зокрема, цьому питанню приділяли увагу О. Гончаров, В. Жукова, В. Машкіна й О. Сінна [2; 3; 6].

Мета статті. Обґрунтувати доцільність поглиблення взаємодії між бібліотеками і вищими навчальними закладами як партнерами у системі соціальних комунікацій з метою забезпечення інформаційної підтримки освітньої та наукової діяльності студентів у процесі проходження ними бібліотечно-документознавчої практики.

Виклад основного матеріалу. Соціальна комунікація – це система суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення й підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності, що спрямована на розробку, впровадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами, де, з одного боку, у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають соціально-комунікаційні інститути та служби, а з іншого – організовані спільноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії [8]. У нашому випадку – це бібліотека та студенти вищого навчального закладу.

Ефективність соціальних комунікацій залежить від плідної співпраці в різних напрямках бібліотечно-інформаційної діяльності й базується на професійних зв'язках. Теперішнє розмаїття арсеналу форм, каналів і засобів соціальної комунікації потребує нового ставлення до процесів спілкування фахівців бібліотечної й освітньої галузей у соціально-комунікаційному просторі.

Крім соціальної комунікації важливою формою взаємодії є міжособистісна комунікація – це процес одночасної взаємодії комунікантів та їхнього взаємовпливу. Для неї характерною є низка особливостей, які відрізняють її від інших видів комунікації. Міжособистісна комунікація може здійснюватися в різних формах, специфіка яких визначається

кількістю учасників, їх соціорольовим статусом, комунікативною настановою, особливостями простору й часу комунікації [8]. У нашому випадку – це взаємодія між керівниками практики від закладу освіти, керівниками практики від бібліотеки та групою студентів-практикантів. Від того, як складуться ці відносини, значною мірою залежить успіх практики, враження, отримані усіма учасниками комунікації.

Вищі навчальні заклади є найзацікавленішими учасниками соціальних комунікацій. Головна мета розвитку вищого навчального закладу – комплексна підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних працювати за умов інтеграції у світове співтовариство. Освітній процес в університеті на сучасному етапі орієнтований не тільки на підготовку професіоналів у певній галузі, але й фахівців із розвиненим творчим мисленням, які прагнуть до постійної самоосвіти, духовно збагачених. Навчальний процес здійснюється з урахуванням соціально-економічної та технічної ситуації, яка постійно змінюється в країні та світі. Досягнення такого рівня неможливе без удосконалення навчально-методичного забезпечення вищої освіти. Неоціненний внесок у це робить бібліотека [5].

Сучасні бібліотеки як установи культури займають особливе місце у системі соціальних комунікацій, зокрема, здійснюють інформаційне забезпечення освітньої, наукової діяльності в галузі інновацій та інформатизації, міжнародної діяльності. Бібліотека визначена як відкрита система, сутність якої полягає у забезпеченні передання користувачам сучасного знання, способів мисленнєвої та практичної діяльності. Від ефективності діяльності бібліотеки, стану її ресурсної бази, різноманітності бібліотечних ресурсів безпосередньо залежить якість надання її послуг суспільству.

Під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища трансформуються функції бібліотеки, змінюються пріоритети її діяльності. Традиційно її основною функцією було зберігання, систематизація та поширення знань. Сучасна бібліотека немислима без застосування інноваційно-комунікаційних технологій та нерозривно пов'язаних з ними нових форм бібліотечного та інформаційного обслуговування. Взаємодія бібліотеки та вищого навчального закладу, спрямована насамперед на покращення формування й використання ресурсів бібліотеки та підвищення якості бібліотечних і освітніх послуг. Бібліотека бере участь у процесі освіти як у широкому (трансляція культурних

цінностей нинішнім і майбутнім поколінням), так і у вузькому сенсі (забезпечення інформаційної підтримки освіти індивідуума) [5].

Основними тенденціями, які характеризують освітній простір, є посилення конкуренції на ринку освітніх послуг, інтеграція вузів з освітніми установами інших рівнів. Бібліотекам, які зазнають впливу такої ж стратегії, доводиться шукати нові шляхи співпраці, нових партнерів, орієнтуючись, з одного боку, на довгострокові цілі, з іншого – намагаючись з максимально можливою повнотою та ефективністю забезпечити користувачам доступ до різноманітних ресурсів і послуг.

Подібна спільність цілей закономірно призводить до формування соціального партнерства – однієї з прогресивних форм взаємодії бібліотек із різними структурами та користувачами, що дозволяє їм позиціонувати свої інтереси в суспільстві з урахуванням інтересів його членів [1]. Соціальне партнерство між вищим навчальним закладом і бібліотекою – важлива умова підвищення якості підготовки спеціалістів, воно є інструментом моніторингу, надає можливість оцінити відповідність якості підготовки випускників вищих навчальних закладів вимогам роботодавців та вибрати оптимальні шляхи вдосконалення освітніх програм.

Виробнича практика у закладах культури, зокрема в бібліотеках, є однією з основ освітнього процесу. За багато років існування вищих навчальних закладів накопичено значний досвід з організації практики майбутніх фахівців різних спеціальностей.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) як головний бібліотечно-інформаційний комплекс України традиційно є базою практики не лише для студентів фахових, а й інших спеціальностей, зокрема майбутніх філософів та істориків.

Практика організовується й проводиться відповідно до законів, інструкцій і положень, прийнятих у країні. Зокрема, у наказі Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» зазначено, що «метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищих навчальних закладах знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності» [7].

Згідно з цим Положенням у НБУВ за визначеною формою було укладено низку договорів між бібліотекою та вищими навчальними закладами м. Києва на проведення практики студентів. Тривалість дії договорів погоджувалася договірними сторонами терміном до п'яти років.

Одним із навчальних закладів, з яким у НБУВ було підписано у 2014 р. і продовжено у 2019 р. «Договір на проведення практики студентів», є Київський університет імені Бориса Грінченка (далі КУБГ). Згідно з цим Договором база практики НБУВ зобов'язана: прийняти студентів на практику згідно з календарним планом; призначити наказом кваліфікованих спеціалістів для безпосереднього керівництва практикою; створити умови для виконання студентами програм практики, надати необхідну технічну та іншу документацію; забезпечити студентам безпечні умови праці, провести інструктажі з техніки безпеки та охорони праці; ознайомити зі специфікою роботи бібліотечної установи; забезпечити облік виходу на роботу студентів-практикантів; після закінчення практики дати характеристику на кожного студента-практиканта, характер і якість виконаної ним роботи, оцінку-відгук за звітом з практики [10].

Основною метою практики визначено: формування у студентів уявлення про майбутню професійну діяльність, використання сучасних технологій у діяльності бібліотеки, сприяння фаховій інтелектуальній та універсальній підготовці фахівців; збір необхідної документації та інформації для написання звіту з практики, а також сприяння в підготовці курсових і дипломних робіт [9].

Керівництво практикою здійснювали досвідчені викладачі кафедр, які брали безпосередню участь у навчальному процесі в університеті, спільно з провідними фахівцями НБУВ, які також несли відповідальність за організацію, якість і результати практики студентів. Керівник стає активним учасником освітнього процесу, він ознайомлений з низкою вимог, які постають перед студентами в процесі проходження практики, і результатом, якого він повинен досягти після її завершення.

Організація й проведення практики здійснювалися за такими основними етапами: підготовка програми практики, яка розробляється кафедрою згідно з навчальним планом; підготовка листів до установи – бази практики згідно з укладеними між бібліотекою та вищим навчальним закладом договорами; узгодження кількості студентів, підготовка наказів та їх затвердження; організація конференції зі студентами; підго-

товка методичних матеріалів щодо проходження практики, за якими студенти повинні виконувати завдання й звітувати про практику, її захист.

Програми практики, підготовлені викладачами КУБГ, були досить насиченими. Студенти-практиканти мали ознайомитися з нормативно-законодавчою, матеріально-технічною базою НБУВ, організацією її бібліотечної, бібліографічної діяльності, навчитися здійснювати пошук видань у довідково-пошуковому апараті (ДПА) бібліотеки, скласти бібліографічний опис різних видів документів, анотації, реферати до них, ознайомитися з вебпорталом НБУВ та сторінками бібліотеки у соціальних мережах, виявити особливості бібліотечно-інформаційного обслуговування у читальних залах і на абонементі, вивчити соціокультурну діяльність та партнерські зв'язки бібліотеки, виконати індивідуальні творчі завдання тощо [9; 10].

Основною формою реалізації програм практики були практичні заняття під керівництвом провідних фахівців бібліотеки, під час яких студенти повинні були здійснити конкретні види робіт залежно від курсу та спеціальності.

У НБУВ проходили практику студенти I–V курсів спеціальностей «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», «Філософія», «Історія та археологія». Щорічно бібліотека приймала по декілька потоків студентів-практикантів. Для них обов'язково проводився інструктаж із техніки безпеки, ознайомлення із «Загальними правилами користування бібліотекою».

Перебуваючи в бібліотеці, студенти були зобов'язані дотримуватися встановленого в установі внутрішнього розпорядку, заповнювати щоденники проходження практики, де повинні були фіксувати види й назви виконаних на кожному занятті практичних робіт.

Під час проходження практики відбувалося закріплення теоретичних і навчально-пізнавальних знань студентів практичною роботою, спрямованою на формування вмінь і навичок їх використання у роботі архівів, бібліотек, інформаційних центрів, установ. Якщо у період навчання студентів у вищому навчальному закладі формуються основи професіоналізму, вміння працювати самостійно, володіти методами самостійної пізнавальної діяльності, готовність до безперервної освіти, то організація ефективної роботи в бібліотеці вимагає постановки якісно нових завдань з навчання навичкам роботи з інформацією, актуалізації потенціалу бібліотеки, пошуку інноваційних форм роботи.

У межах бібліотеки здійснюється формування інформаційних компетентностей студентів.

Інформаційна компетентність визначається широким спектром умінь і навичок, які становлять сукупність розумових і практичних дій з інформацією, спрямованих на її пошук, опрацювання, вміння надати в зручному вигляді, зокрема на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій, активну інформаційну взаємодію в процесі індивідуальної та спільної інформаційної діяльності.

Під час практики в НБУВ відбувалося знайомство студентів з бібліотекою, її історією, сучасним станом, організаційною структурою, принципами роботи, звітною документацією установи. Студенти отримали навички самообслуговування в місцях відкритого доступу до ресурсів, вивчили алгоритми роботи з ДПА та бібліографічними ресурсами, технологію пошуку документів.

В установі наявні значні за обсягом та унікальні за змістом ресурси, які включають як документні фонди, так і електронні інформаційні ресурси (різноманітні за видами бази даних, е-бібліотеки, масиви повнотекстових електронних документів, електронні каталоги тощо), програмно-технологічні комплекси, які забезпечують доступ до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів. Бібліотека постійно збагачує перелік інформаційних послуг, розробляє нові програми й проекти.

Керівники від бази практики надавали допомогу студентам у роботі з локальними електронними інформаційними ресурсами та відділеними сервісами, знайомили з формами віртуального обслуговування, стандартами з оформлення наукових робіт.

Підготовка курсових і дипломних робіт, науково-дослідна діяльність є невід'ємним складником навчального процесу студентів. У своїх курсових і дипломних роботах вони можуть використовувати матеріали, отримані в бібліотеці, застосовувати бібліографічні знання, методики пошуку інформації.

У процесі проходження практики студенти визначалися з власними темами наукового дослідження та узгоджували їх із керівниками від університету, опрацьовували методичні документи, прослухали офлайн-і онлайн-лекції щодо чинних правил бібліографічного опису видань, бібліографічного посилання (reference) за стандартом APA, роботи з каталогами НБУВ та інших наукових бібліотек, отримали зразки бібліографічних посилань, представлених у наукових виданнях.

За результатами вивчення цих матеріалів вони навчилися складати бібліографічні описи й посилання на різні види джерел інформації, готувати до них анотації, реферати, формувати списки джерел за темою наукового дослідження.

У 2020 р. через карантинні обмеження, спричинені розповсюдженням Covid-19, практика студентів проходила у режимі онлайн, що підвищило ступінь відкритості навчального середовища і забезпечило можливість здобуття знань альтернативними способами. Керівництво практикою студентів спеціальності «Історія та археологія» здійснювали провідні спеціалісти з різних структурних підрозділів НБУВ.

У подальший період адаптивного карантину (2021 р.) виникла можливість проведення практики студентів у змішаному форматі, коли студенти частково відвідували НБУВ, а в інший час виконували завдання дистанційно. Це дозволило врахувати індивідуальні освітні потреби кожного, забезпечити критерії вимогливості та контролю, але й надало можливість взаємного спілкування учасників освітнього процесу, одночасного використання джерел навчальної інформації багатьма студентами, гнучкішого формування та виконання завдань практики. Зокрема, студенти на онлайн-конференції прослухали лекцію «Особливості функціонування вебпорталу НБУВ та можливості пошуку інформації», завдяки чому вони навчилися здійснювати комплексний пошук у каталогах НБУВ, основних базах даних, подавати запитання до служби НБУВ «Запитай бібліотекаря».

Упродовж практики студенти всіх спеціальностей працювали над пошуком різноманітної інформації на вебпорталі бібліотеки, до структури якого входять: сайт-візитівка НБУВ; сайт електронних ресурсів; сайт інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ – «Центр досліджень соціальних комунікацій»; сайт Інституту біографічних досліджень «Український національний біографічний архів»; сайти п'яти періодичних фахових видань НБУВ. За результатами аналізування цих ресурсів студенти підготували таблицю «Переваги та недоліки вебпорталу НБУВ».

Серед переваг вебпорталу НБУВ студентами відзначено такі: доступно подано інформацію про діяльність бібліотеки, її фонди та читальні зали, режим роботи; наявний блок новин; інтуїтивно зрозумілий інтерфейс; є мапа сайту, можливість обирати мову; наявні онлайн-послуги для користувачів, зокрема, великий електронний каталог, безліч різновидів каталогів та різноманітність пошуку, сервіс «віртуальна довідка», тема-

тичний навігатор, представлені повнотекстові ресурси, інформаційно-аналітичні видання, електронні архіви видатних науковців, електронні виставки, доступна цифрова бібліотека, багато посилань на електронні ресурси інших установ, є інформація про заходи, які відбулися чи відбудуться в бібліотеці; наявний календар подій; можна підписатися на стрічку новин; існує підтримка користувачів; приємна кольорова палітра.

Серед недоліків вебпорталу, на які звернули увагу студенти: дещо повільне завантаження сторінок, не всі сторінки виконані в одному стилі; неадаптованість під мобільні пристрої; відсутність онлайн-замовлення літератури; доступ до деяких ресурсів можна отримати лише в бібліотеці; недостатність функції онлайн-перегляду; відсутність онлайн-чату з бібліотечним працівником; є певні складнощі у пошуку інформації. Урахування зазначених студентами недоліків дозволяє бібліотечним фахівцям покращити роботу над веденням сайтів і їхніх окремих сторінок.

Крім вебпорталу, студенти аналізували сторінку НБУВ та її структурних підрозділів у соціальній мережі «Фейсбук». Офіційна сторінка НБУВ зареєстрована під назвою «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського». Власні сторінки мають також окремі структурні підрозділи бібліотеки: «Інститут рукопису НБУВ», «Центр науково-бібліографічної інформації НБУВ», «Österreich-Bibliothek Kiew / Австрійська бібліотека у Києві», «СІАЗ, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади», «Національна юридична бібліотека», «Фонд Президентів України НБУ імені В. І. Вернадського», «Відділ музичних фондів НБУВ», «Відділ стародруків та рідкісних видань НБУ імені В. І. Вернадського» та інші відділи.

На думку студентів, сторінки у фейсбучі дозволяють краще комунікувати з користувачами порівняно з сайтом. Сторінки відповідають інформаційному наповненню сайту бібліотеки, на них, здебільшого, оперативно розміщуються новини про події та заходи, які відбувалися в бібліотеці, наявна інформація про екскурсії, конференції, круглі столи тощо, доступні відео- та фотоматеріали із заходів бібліотеки; дозволяється майбутню подію додати в закладки, якщо користувач зацікавився нею, що є досить зручно; текстове наповнення постів доволі інформативне, є можливість залишати відгуки.

Практиканти висловлювали слушні пропозиції щодо: розміщення на сторінках у соціальній мережі оцифрованих видань з фонду бібліотеки; моніторингу сторінок найбільших світових бібліотек та надання

якісного перекладу розміщеної на них інформації; перегляду сайтів електронних бібліотек, які представляють документи у відкритому доступі, можливості надання на ці документи цікавих рецензій з посиланням на документи тощо. Вони також зазначили, що деякі сторінки вже довгий час не оновлювалися. Зауважили, що бібліотеці було б варто вести сторінки також в інших популярних соціальних мережах.

Крім аналізування сторінок НБУВ та її структурних підрозділів у мережі «Фейсбук», одним із завдань практикантів була підготовка постів із подальшим представленням інформації на особистих сторінках у різних соцмережах про практику та соціокультурні заходи НБУВ.

НБУВ є не лише центром інформаційного забезпечення освітньої діяльності, а й потужним соціокультурним центром, майданчиком для комунікації, місцем інтелектуального дозвілля, самореалізації особистості.

Бібліотека проводить велику кількість соціокультурних заходів. Під час практики для студентів було проведено екскурсії з метою ознайомлення з історією установи, структурними підрозділами НБУВ та основними напрямками їхньої діяльності, бібліотечними ресурсами, ДПА, виставковою діяльністю. Крім того, студенти брали участь у організованих для користувачів НБУВ заходах, які збігалися з періодом проведення практики. Зокрема, практиканти відвідали ХХІХ читання академіка В. І. Вернадського; науково-практичний семінар «Академічна публікація. Вибір стратегії»; концерт Українського народного хору «Оболонь», присвячений Міжнародному жіночому дню 8 березня; взяли участь у перегляді й обговоренні фільму «Останнє слово» тощо.

Крім основних завдань, визначених у програмах практики, студенти, залежно від курсу та спеціальності, отримували творчі завдання.

Так, практиканти-бібліотекознавці підготували презентації «Якою я бачу НБУВ у майбутньому», пілотний проєкт «У казковому світі книг або як зацікавити дитину читати», проєкт тренінгового залу в НБУВ, проєкт «Бібліотека – другий дім», буклет «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського». Студенти пропонували надавати більше реклами, тренінгів, мовних курсів, проведення різних заходів, обмін книгами (буккросинг), налагодження співпраці з різними установами (навіть з аеропортами), виокремлення приміщень для роботи, відпочинку, місць зустрічі людей, затишних кав'ярень.

Студенти філософської спеціальності готували есеї «Власне ба-

чення бібліотеки майбутнього», висловлювали свою точку зору щодо зображеного на монументально-декоративному панно «Біль Землі» у вестибюлі або на gobелені-триптиху «Витоки слов'янської писемності» у приміщенні НБУВ. Переглядали й аналізували фільми філософського змісту. Вони також готувати презентації про відомих діячів науки й культури, чії бюсти встановлені на пандусі бібліотеки, відображаючи у презентаціях життєвий і творчий шлях цих осіб, цікаві факти з їхнього життя, надавали бібліографічні описи їх видань.

Студенти-історики склали історіографію з обраної теми наукового дослідження, готували віртуальні виставки про НБУВ або про відомих українських та світових діячів історичної науки.

Студенти всіх спеціальностей мали можливість переглянути відео про НБУВ та інші бібліотеки і коротко написати те, про що в них йдеться.

Наприкінці практики для студентів у приміщенні бібліотеки було організовано бібліотечний квест – розважально-інтелектуальну гру, основою якої було виконання командами заздалегідь підготовлених керівниками завдань. Проведення цього заходу дозволило студентам у ігровій формі краще засвоїти отримані навички й знання, зокрема, щодо користування ДПА НБУВ, розташування відділів, надання бібліотечних послуг. Після виконання певної послідовності дій команда-переможець, яка правильно й найшвидше виконала всі завдання, отримувала призи.

Квести завжди сприймалися практикантами позитивно, створювали атмосферу змагання, гарний настрій учасників. Зазвичай після завершення квесту вони публікували фото й відео заходу на своїх особистих сторінках у соцмережах, що сприяє підвищенню іміджу бібліотечної установи. Так, одна з учасниць зазначила: «Це закріпило набуті нами знання, дало нам чітку картину, куди і як потрібно звертатися за тією чи іншою книжкою або певною інформацією. Це було чудово – відчувати командний дух та бажання не зайняти перше місце, а просто взяти участь задля отримання насолоди».

Переважає більшість студентів відповідально підходили до виконання завдань. Упродовж практики вони систематично заповнювали щоденники, подавали на перегляд керівникам від НБУВ. Після закінчення терміну практики студенти звітували про виконання програми та індивідуальних завдань. Загальна й характерна форма звітності студента про проходження практики – це підготовка письмового звіту,

підписаного й оціненого безпосередньо керівником від бази практики. Письмовий звіт разом з іншими документами, встановленими університетом (щоденник, характеристика-відгук керівника, матеріали з виконання індивідуальних завдань), студенти надавали на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Захист практики відбувався на відповідних факультетах КУБГ.

У НБУВ, крім оцінки роботи практикантів, керівники з'ясували їхнє ставлення до інформаційно-освітнього середовища бібліотеки, її послуг, рівня міжособистісної комунікації. Студентам було запропоновано висловити у звітах власне враження від проведеної практики, надати пропозиції щодо покращення роботи бібліотеки.

Враження від практики у студентів залишилися переважно позитивні. Вони висловлювали радість, що практика відбувалася саме в НБУВ, були вдячні за чудові тижні практики, упродовж яких вони виходили з бібліотеки «з усмішкою та гарним настроєм» і «це було поєднання корисного з приємним». Їм сподобалося, що з'явилася можливість «дізнатися багато нового про цю установу, організацію її роботи, професію бібліотекаря, функціонування бібліотечної системи в Україні», «поринути в атмосферу бібліотеки, дізнатися багато тонкощів її роботи», «подивитися на бібліотеку зсередини, розширити свій світогляд». Як справедливо визначила одна зі студенток – «основною метою практики було зацікавити нас, студентів, науковою діяльністю та показати основи бібліотечної справи, і ця мета повністю виконана».

Студенти зазначали, що практика була надзвичайно насиченою, багатою на події. У її межах вони «повністю втілили й реалізували теоретичні знання, здобуті на спеціальних дисциплінах в університеті», «здобули нову інформацію, отримали нові знання, досвід щодо основ науково-дослідної та навчальної діяльності», «отримали багато цікавої, корисної інформації, котра неодмінно знадобиться в майбутньому». Вони навчилися правильно користуватися бібліотечними каталогами, робити бібліографічний опис, були у захваті від цікавих екскурсій до спеціалізованих структурних підрозділів НБУВ, зокрема, Інституту рукопису, Фонду Президентів України, зали картографічних видань та інших відділів НБУВ. Вразила студентів і архітектура самої бібліотеки.

Практиканти, які проходили практику в онлайн-овому та змішаному форматах, висловлювали жаль, що через епідемію Covid-19 відвідування приміщення бібліотеки не відбувалося або було обмеженим, але

попри це залишалася можливість відвідувати вебпортал НБУВ, на якому представлено велику кількість інформації.

Студенти відзначили професіоналізм співробітників бібліотеки, які завжди з радістю допомагали, доступно викладали матеріал, постійно були на зв'язку, завдяки чому виконання завдань практики не викликало труднощів. Вони зазначили, що «було приємно поспілкуватися з працівниками, які відповідають рівню бібліотеки та послухати цікаві факти про неї».

У більшості студентів після практики виникло бажання відвідувати бібліотеку частіше, у декількох із них виник інтерес до бібліотеки як до потенційного місця роботи.

Поряд із цими позитивними відгуками студенти зауважили, що головною перешкодою для подальшого розвитку бібліотеки є недостатнє фінансування на ремонт будівлі, оновлення комп'ютерної техніки, збільшення книжкового фонду, зазначили, що непогано було б надавати платний доступ до деяких професійно-орієнтованих видань.

Співробітництво між НБУВ та КУБГ продовжується багато років. Керівники від бази практики беруть участь у проходженні процедури акредитації кафедр університету, кваліфіковано й професійно надаючи інформацію про проведення практики в бібліотеці. Викладачі університету розглядають і враховують їхні пропозиції щодо покращення роботи зі студентами, удосконалення програм практики.

Висновки. Акцентовано увагу на доцільності розширення взаємодії між бібліотеками та вищими навчальними закладами задля забезпечення подальшого розвитку науки й освіти в країні. Реалізація спільних програм і проєктів сприяє підвищенню ефективності діяльності кожної з організацій, розвитку систем соціальних і міжособистісних комунікацій.

Визначено, що основним завданням студентів під час проходження практики є закріплення теоретичних знань, здобутих у процесі навчання, отримання практичних знань і навичок роботи задля прийняття в їхній подальшій діяльності самостійних рішень у реальних ринкових і виробничих умовах.

Висвітлено багаторічний досвід проведення практики студентів КУБГ у НБУВ. Доведено, що під час практики в бібліотеці студенти користувалися широким спектром бібліотечних послуг, отримали нові навички й знання: вивчили правові й нормативні документи, які регламентують бібліотечну діяльність, основні форми й напрями роботи бібліотеки та її

структурних підрозділів, склад і зміст документного фонду; навчилися знаходити інформацію у ДПА бібліотеки, здійснювати пошук первинної та вторинної інформації в інформаційному середовищі бібліотеки й гіпертекстовому просторі Інтернету, орієнтуватися у виданнях зі спеціальності, складати бібліографічний опис, анотацію, реферат до наукових праць; виконували творчі завдання; взяли участь у соціокультурних заходах та розважально-інтелектуальних іграх, організованих бібліотекою.

Обґрунтовано доцільність постійного зворотнього зв'язку зі студентами, активної міжособистісної комунікації керівників від бібліотеки, університету та самими студентами, отримання від них вражень про діяльність бібліотеки, що сприяє покращенню бібліотечного сервісу та удосконаленню програм практики.

Список бібліографічних посилань

1. Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек: презентація. URL: <http://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588> (дата звернення 21.03.2022).

2. Гончаров О. Історико-краєзнавча практика студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 2013. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/166897/30-Goncharov.pdf?sequence=1>.

3. Жукова В. П. Практика студентів в бібліотеках як трансфер знань. *Слобожанський гуманітарій – 2014* : матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (м. Харків, 31 жовт. 2014 р.) / Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. Харків, 2015. С. 139–142.

4. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 410 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002187> (дата звернення 14.03.2022).

5. Кутуєва Б. К. Библиотеки вузов в информационно-образовательном пространстве. *Известия Омского технологического университета*. 2018. Вып. 1–2. С. 59–63. URL: http://vestnik.oshtu.kg/images/Journal/2018-2/infor-teh-v-nauk-i-obr/14_b_k_kutueval.pdf.

6. Машкіна В. В., Сінна О. І. Досвід організації виробничої практики бакалаврів спеціальності «Географія» у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. *XX Каришівські читання* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Полтава, 29 трав. 2013 р.). URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10074/1/112.pdf>.

7. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти України № 93 від 08.04.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text>.

8. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 10. С. 305–314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44.

9. Робоча навчальна програма виробничої практики для студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», з галузі знань 02 «Культура і мистецтво», освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський) / Розробн.: О. В. Воскобойнікова-Гузєва, І. Г. Романченко. Київ, 2017. 17 с.

10. Робоча програма навчальної дисципліни виробничої (бібліотечно-документознавчої) практики для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія», освітній рівень: перший (бакалаврський) / Розробн.: О. О. Салата, Ш. О. Мохнатюк. Київ, 2017. 16 с.

References

1. Bashun, O. V. Sotsialne partnerstvo bibliotek: prezentatsiia [Social partnership of libraries: presentation]. Retrieved from <http://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588>. [In Ukrainian].

2. Honcharov, O. Istoryko-kraieznavcha praktyka studentiv Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – 2013. [Goncharov O. Historical and local lore practice of students of Taras Shevchenko National University of Kyiv-2013]. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/166897/30-Goncharov.pdf?sequence=1>. [In Ukrainian].

3. Zhukova, V. P. (2014, October). Praktyka studentiv v bibliotekakh yak transfer znan [Practice of students in libraries as knowledge transfer]. In *Slobozhanskyi humanitarii – 2014*. [Slobozhansky Humanities – 2014]. *Proceedings of the International Scientific and Methodological Conference* (pp. 139-142). Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture. Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

4. Vasylenko, O. M., Dobko, T. V., Zaichenko, N. Ya., Kaliberda, N. Yu., Kyrylenko, O. H., Klymenko, O. Z., Koval, T. M., Lytvynova, L. A., Lobuzina, K. V., & Samokhina, N. F. (2017). Informatsiino-komunikatsiina diialnist naukovykh bibliotek v umovakh rozvytku suspilstva znan [Information and communication activities of scientific libraries in the development of the knowledge society]. Kyiv, Ukraine. Retrieved from <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002187> [In Ukrainian].

5. Kutueva, B. K. (2018). Biblioteki vuzov v informatcionno-obrazovatelnom prostranstve [Libraries of universities in the information and educational space]. *Izvestyia Oshskogo tekhnologicheskoho universiteta*, 1-2, 59-63. Retrieved from http://vestnik.oshtu.kg/images/Journal/2018-2/infor-teh-v-nauk-i-obr/14_b_k_kutueva1.pdf [In Russian].

6. Mashkina, V. V., & Sinna, O. I. (2013, 13 May). Dosvid orhanizatsii vyrobnychoi praktyky bakalavriv spetsialnosti "Heohrafiia" u Kharkivskomu natsionalnomu universyteti imeni V. N. Karazina. [Experience in organizing the internship of bachelors majoring in "Geography" at Kharkiv V. N. Karazin National University]. In *XX Karyshivski shytannia* [XX Karishev readings]. *Proceedings of the Scientific-practical Conference* (pp. 223-225), V. H. Korolenko National University. Poltava, Ukraine. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10074/1/112.pdf> [In Ukrainian].

7. Ministerstvo osvity Ukrainy (1993). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy. [On approval of the Regulations on the practice of students of higher educational institutions of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text> [In Ukrainian].

8. Rizun, V. (2012). Nacherky do metodolohii doslidzhen sotsialnykh komunikatsii. [Essays on the methodology of research of social communications]. *Psykholinhvistyka*, 10, 305-314. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44. [In Ukrainian].

9. Voskoboinikova-Guzeva, O. V., & Romanchenko, I. G. (Devel.). (2017). *Robocha navchalna prohrama vyrobnychoi praktyky dlia studentiv spetsialnosti 029 "Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava", z haluzi znan 02 "Kultura i mystetstvo", osvitho-kvalifikatsiinyi riven: druhyi (mahisterskyi)*. [Working curriculum of industrial practice for students majoring in 029 "Information, library and archival affairs", in the field of knowledge 02 "Culture and Art", educational and qualification level: second (master's)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

10. Salata, O. O., & Mokhnatiuk, I. O. (Devel.). (2017). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny vyrobnychoi (bibliotечно-dokumentoznavchoi) praktyky dlia studentiv spetsialnosti 032 "Istoriia ta arkeolohiia", osvithii riven: pershyi (bakalavrskyi)*. [Working program of the discipline of industrial (library and document science) practice for students majoring in 032 "History and Archeology", educational level: first (bachelor's)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

Olena Yakovenko,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7688-6173>,

Candidate of Historical Sciences,

Head of the Department of Theory and History of Library Science,

Institute of Library Science,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

3, Holosiivskiyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: yakoog18@gmail.com

**LIBRARY – HIGNER EDUKATIONAL INSTITUTION:
ASPEKTS OF INTERAKTION IN THE SYSTEM
OF SOCIAL COMMUNIKATIONS
(ON THE EXAMPLE OF STUDENTS' PRACTICE
IN THE V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE)**

Aim of the research. To substantiate the expediency of expanding the interaction between libraries and higher education institutions as partners in the system of social communications in order to provide information support for educational and scientific activities of students in the process of library and documentation practice. **The methodological basis of the study** was: systems approach, structural analysis and synthesis, observation, experiment, social communication method. **Scientific novelty** of the study is to clarify the main areas of interaction between institutions – social partners in the modern conditions of development of the system of social communications, growing competition among scientific, educational, information institutions; improving the organization of the practice of students of higher education on the basis of the library and information institution. Received further development: methodological approach to consolidation of theoretical knowledge acquired during training in higher education; application of new forms and methods of work with students, implementation of projects that affect the formation of their professional skills and abilities to make independent decisions in their future activities in real market and production conditions, contribute to the deepening of interest in scientific work. **Results of the research.** Emphasis is placed on the expediency of expanding the interaction between the library and the higher education institution to ensure the further development of science and education, the implementation of joint projects and programs; presented many years of experience in the practice of university students in the library institution of the national level with the use of new forms and methods of work, information and communication technologies, organization of entertainment and intellectual games, creative tasks; students' impressions of the internship, interpersonal communication with managers, use of documentary and electronic resources of the library, which allows the institution to find ways to optimize the library service, monitor the feasibility of existing and the need for new ways of interaction between the library and higher education.

Keywords: social communication, interpersonal communication, interaction, social partnership, educational activity, student practice, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, B. Hrinchenko University of Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2022 р.